

AGNIESZKA TRZCIŃSKA
UG Gdańsk

ODŁĄCZENIE SIĘ OD KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO A OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH W ŚWIETLE PRAWA POWSZECHNEGO

Bieżący rok przyniósł liczne zmiany w zakresie trybu wystąpień z Kościoła, jak również linii orzeczniczej Naczelnego Sądu Administracyjnego, dotyczącej możliwości kontroli przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych ksiąg parafialnych w zakresie ochrony danych osobowych osób, które deklarują, iż dokonały apostazji. W ostatnich latach zapadło wiele rozstrzygnięć, często sprzecznych ze sobą, dotyczących przetwarzania przez proboszczów danych osobowych osób, które wyraziły wolę wystąpienia z Kościoła katolickiego. Jako że podjęty w niniejszym artykule problem prawny leży na styku ustawodawstwa państwowego i prawa kościelnego, budzi skrajne emocje. Powoduje tym samym rozdźwięk stanowisk nie tylko doktryny prawniczej, ale również w ramach linii orzeczniczej samego Naczelnego Sądu Administracyjnego, który na podstawie tych samych przepisów prawnych wydał w ciągu ostatnich trzech lat rozbieżne orzeczenia. Jak wynika z oficjalnych danych Generalnego Inspektora Danych Osobowych, prezentowanych przez Instytut na rzecz Kultury Prawnej *Ordo Iuris*, w 2013 roku rozpoznano osiem wniosków od osób żądających nakazu sprostowania księgi parafialnej. W roku 2014 były to już 63 wnioski¹. Problem ten może pojawić się więc w każdej, nawet najmniejszej parafii.

O BOWIĄZUJĄCE PRZEPISY USTAWODAWSTWA POLSKIEGO

Podstawowym aktem prawnym, regulującym kwestie związane z ochroną danych osobowych, jest ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych

¹ Informacja publiczna z dnia 26 września 2014 r., udzielona na wniosek Instytutu na rzecz Kultury Prawnej *Ordo Iuris*.

osobowych². W art. 1 stanowi, że każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych. Zdaniem Marka Safjana ochrona danych osobowych stanowi wyspecjalizowaną postać prawa do prywatności³, którego ochrona wynika również bezpośrednio z Konstytucji⁴. Zgodnie z linią orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego, ochrona życia prywatnego, gwarantowana co do zasady w art. 47 Konstytucji RP, obejmuje sobą także autonomię informacyjną, rozumianą przez Trybunał jako prawo do samodzielnego decydowania o ujawnianiu innym informacji dotyczących własnej osoby, a także prawo do sprawowania kontroli nad takimi informacjami, jeżeli znajdują się w posiadaniu innej osoby⁵.

Gwarantem ochrony owych informacji jest Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych. Generalny Inspektor to centralny organ administracji państwowej, usytuowany poza systemem organów administracji rządowej i niezależny od niej⁶. Zadania Generalnego Inspektora określa art. 12 ust. 1 Ustawy o ochronie danych osobowych. Generalny Inspektor spełnia kryteria określone w art. 5 § 2 pkt 4 KPA i jako „kierownik innego równorzędnego urzędu państwowego” jest uprawniony do wydawania – na podstawie art. 12 pkt 2 Ustawy o ochronie danych osobowych – decyzji administracyjnych⁷. Generalnemu Inspektorowi, poza wyjątkami przewidzianymi w ustawie o ochronie danych osobowych, zgłaszane są wszelkie zbiory danych osobowych, których prawidłowe administrowanie nadzoruje Generalny Inspektor.

Administrator może rozpocząć przetwarzanie w zbiorze danych dopiero po zgłoszeniu tego zbioru Generalnemu Inspektorowi, chyba że ustawa zwalnia go z tego obowiązku. Pojęcie przetwarzania danych uregulowane zostało w art. 7 pkt 2 Ustawy o ochronie danych osobowych i obejmuje jakiegokolwiek operacje wykonywane na danych osobowych, tj. zbieranie, utrwalanie, przechowywanie, opracowywanie, zmienianie, udostępnianie i usuwanie, a w szczególności te operacje, które wykonuje się za pomocą systemów informatycznych.

Zwolnienie z obowiązku zgłaszania zbioru danych osobowych przewidziane zostało na podstawie art. 43 ust. 1 pkt 3 Ustawy o ochronie danych osobowych – dla administratorów danych dotyczących osób należących do Kościoła katolickiego lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego Kościoła lub związku wyznaniowego. Zgodnie

² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, Dz. U. z 2015 r., poz. 2135.

³ Por. M. Safjan, *Granice autonomii informacyjnej*, w: *Ochrona danych osobowych*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 1999, s. 10.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483.

⁵ Por. Wyrok TK z 19.2.2002 r., U 3/01, OTK-A 2002, nr 1, poz. 3.

⁶ P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2015, Legalis.

⁷ Cz. Martysz, w: G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Postępowanie administracyjne ogólne*, Warszawa 2003, s. 186.

z ust. 2 tegoż artykułu, w odniesieniu do takich zbiorów danych Generalnemu Inspektorowi Ochrony Danych Osobowych nie przysługuje kompetencja władcza m.in. do wydawania decyzji administracyjnych i rozpatrywania skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych⁸.

W sytuacji jednak, gdy mamy do czynienia z osobą występującą z Kościoła katolickiego, jej dane osobowe przestają podlegać zwolnieniu przewidzianemu w art. 43 ust. 1 pkt 3 Ustawy o ochronie danych osobowych. Zasady wystąpienia z Kościoła katolickiego reguluje, obowiązujący od 19 lutego 2016 roku, Dekret Ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpienia z Kościoła katolickiego oraz powrotu do wspólnoty, stanowiący załącznik do Uchwały nr 20/370/2015 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 7 października 2015 roku⁹. Na marginesie wskazać należy, iż wcześniej obowiązywały zasady z 2008 roku, zgodnie z którymi z Kościoła mogła wystąpić tylko osoba pełnoletnia. Musiała wówczas złożyć osobiście pisemne oświadczenie u proboszcza parafii, na terenie której zamieszkuje. Oświadczenie musiało być składane każdorazowo w obecności dwóch pełnoletnich świadków, spośród których przynajmniej jeden był rodzicem lub chrzestnym. Zgodnie z obecnie obowiązującą regulacją, wystąpienia z Kościoła może dokonać tylko osoba pełnoletnia, posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych. Swoje oświadczenie powinna złożyć „w sposób świadomy i wolny”. Procedura wymaga, by oświadczenie składane było dla swej ważności w formie pisemnej, osobiście u proboszcza swego stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania. Podczas spotkania proboszcz powinien poinformować o skutkach prawnych, jakie powoduje złożenie oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła. Odstępiono natomiast od konieczności złożenia oświadczenia w obecności dwóch świadków.

EWOLUCJA LINII ORZECZNICZEJ NACZELNEGO SĄDU ADMINISTRACYJNEGO

Organy administracyjne od samego początku nie w pełni wiedziały, w jaki sposób poruszać się na styku prawa państwowego i prawa kościelnego w związku ze zgłoszeniami naruszenia ustawy o ochronie danych osobowych przez osoby twierdzące, że wystąpiły z Kościoła. Początkowo Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (dalej: GODO) wzywał do złożenia wyjaśnienia w sprawie właściwego miejscowo proboszcza, po czym – powołując się na brak kompeten-

⁸ B. Lewandowski, *Ocena legalności działań GODO w odniesieniu do danych osobowych zawartych w księgach parafialnych Kościoła Katolickiego*, <http://www.ordoiuris.pl/ocena-legalnoscidzialan-giodo-w-odniesieniu-do-danych-osobowych-zawartych-w-ksiegach-parafialnych-kosciola-katolickiego,3479,analiza-prawna.html> (dostęp, 13.6.2016).

⁹ *Akta Konferencji Episkopatu Polski 27 (2015)*, s. 101-104.

cji do wydawania decyzji administracyjnych w przypadku danych dotyczących osób należących do Kościoła katolickiego lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, przetwarzanych na potrzeby tego Kościoła lub związku wyznaniowego – wydawał decyzję umarzającą postępowanie, powołując się na art. 105 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks Postępowania Administracyjnego oraz art. 22 i art. 43 ust. 2 Ustawy o ochronie danych osobowych. Strony odwoływały się od decyzji GODO do sądów administracyjnych, a następnie do NSA. Wówczas w orzecznictwie Najwyższego Sądu Administracyjnego wykształciła się linia orzecznicza, zgodnie z którą GODO może, a nawet powinien, rozstrzygać kwestię przynależności do Kościoła katolickiego w drodze samodzielnych ustaleń na gruncie prawa powszechnego, i nie powinien czynić tego na podstawie opinii przedstawicieli Kościoła czy też w oparciu o przepisy wewnętrzne Kościoła katolickiego, gdyż osoba składająca oświadczenie o wystąpieniu nie chce być już członkiem organizacji, jaką jest Kościół katolicki, a co za tym idzie, nie mogą mieć do niej zastosowania przepisy wewnętrzne tejże organizacji. NSA uznał również, że oświadczenia skarżących, przesyłane do parafii chrztu, miały skutecznie dowodzić wystąpienia ze wspólnoty chrześcijańskiej. W uzasadnieniu odwołał się do art. 1 Konkordatu, który stanowi, że Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, iż państwo oraz Kościół katolicki są – każde w swojej dziedzinie – niezależne i autonomiczne, a także zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka. NSA przywołał również art. 2 Ustawy o stosunku państwa do Kościoła, wskazując, że państwo nie ingeruje w sprawy Kościoła katolickiego, który cieszy się w Polsce pełną autonomią, wskazując jednocześnie, że mamy gwarancje konstytucyjne wolności wyznania oraz ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁰.

W jednym z wyroków, mianowicie w wyroku z dnia 27 marca 2013 roku (sygn. akt I OSK 932/12), Naczelny Sąd Administracyjny zaprezentował następującą argumentację: „[w] art. 43 ust. 1 pkt 3 jest mowa o danych dotyczących osób należących do Kościoła. Tak zdefiniowany zbiór nie zawiera danych dotyczących osób nienależących do Kościoła. Dane osób nienależących do Kościoła tworzą zbiór odrębny, nawet jeśli dane są przetwarzane na potrzeby Kościoła i jeśli są zgromadzone na materialnych nośnikach danych zawierających zarówno dane osób należących, jak i osób nienależących do Kościoła. Okolicznością przesądza-

¹⁰ Por. Wyrok NSA z dnia 22 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 597/12; wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt I OSK 897/12; wyrok NSA z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 932/12; wyrok NSA z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 1060/12; wyrok NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1487/12; wyrok NSA z dnia 21 lutego 2014 r., sygn. akt I OSK 2056/12; wyrok NSA z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1828/12; wyrok NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 129/13; wyrok NSA z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1520/13.

jąca o zakwalifikowaniu danych do jednego ze zbiorów jest rzeczywista przynależność lub brak przynależności osoby, o której dane chodzi, do Kościoła”¹¹. „Ustalenie tej przynależności nie może być oderwane od chwili rozstrzygnięcia sprawy w przedmiocie ochrony danych osobowych. GODO ma bowiem, tak jak każdy organ administracji publicznej, załatwiający sprawę w formie przewidzianej w art. 104 § 1 K.p.a. w związku z art. 22 ustawy o ochronie danych osobowych, obowiązek wydania decyzji w oparciu o stan faktyczny i prawny z datą orzekania. Przepisy art. 32 ust. 1 pkt 6 oraz art. 43 ust. 2 w związku z art. 43 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie danych osobowych nie wprowadzają odmiennej regulacji w tym zakresie. (...) Przepisom materialnym odpowiadają pełne bądź ograniczone kompetencje GODO, przy czym zakres uprawnień, w zależności od osób, których dane dotyczą, został określony w art. 43 ust. 2. Wobec przetwarzania danych wrażliwych z art. 27 ust. 1 ustawy, zgodnie z art. 43 ust. 2 w związku z art. 43 ust. 1 pkt 3, GODO zachowuje pełne kompetencje, w tym także wskazane w art. 12 pkt 2. Wobec danych dotyczących wyłącznie członków Kościoła, przetwarzanych w warunkach określonych w art. 27 ust. 2 pkt 4, GODO nie przysługują uprawnienia wymienione w art. 43 ust. 2 ustawy”¹².

Linia orzecznicza uległa diametralnej zmianie w 2016 roku, gdy w lutym zapadło sześć wyroków w sprawach o podobnym stanie faktycznym¹³. Proboszczowie parafii rzymskokatolickich we Wrocławiu, Bukowinie Tatrzańskiej, Kołobrzegu, Mikołowie, Międzyrzeczu i Pietrowicach Wielkich odmówili w 2013 roku wpisania do ksiąg chrztu adnotacji w sprawie wystąpienia z Kościoła osobom, które skuteczność oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła katolickiego wywodziły z art. 60 KC¹⁴. Osoby te wysłały do proboszczów listem poleconym oświadczenia, że występują z Kościoła katolickiego. Proboszczowie, z uwagi na wiążące ich przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego i obowiązujące jeszcze wówczas *Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła*, uchwalone przez Konferencję Episkopatu Polski, z dnia 29 września 2008 roku, oraz Obwieszczenie Papieskiej Rady Tekstów Prawnych Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica z dnia 13 marca 2006 roku, nie mogli uznać oświadczenia woli wyrażonego w tej formie za skuteczne. Sprawy trafiły więc do GODO z żądaniem

¹¹ J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, LEX 2011, teza 6 do art. 43.

¹² Wyrok NSA z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 932/12.

¹³ Wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 2691/15; wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 2585/15; wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 1466/15; wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 579/15; wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 3179/15; wyrok NSA z dnia 9 lutego 2016 r., sygn. akt I OSK 1509/15.

¹⁴ Art. 60 Kodeksu cywilnego stanowi, że z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej (oświadczenie woli).

wydania decyzji administracyjnej, zobowiązującej proboszczów do sprostowania nieaktualnych danych osobowych osób wystosowujących pisemne oświadczenia. Podstawę prawną stanowić miały: art. 32 ust. 1 pkt 6 oraz art. 12 pkt 2 Ustawy z dnia 23 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych. GODO uznając, że wypowiedzenie złożone zostało skutecznie, wydał stosowną, w jego ocenie, decyzję. W wyniku odwołania sprawy trafiły przed Wojewódzki Sąd Administracyjny. Sąd ten stwierdził, że skoro występujący z Kościoła nie dokonali aktu apostazji w formie przewidzianej przez wewnętrzne prawo Kościoła, to niezrozumiałe jest przyjęcie przez GODO, iż skarżący skutecznie wyrazili swoją wolę wystąpienia, pomimo że proboszcz parafii wyraził stanowcze stanowisko co do bezskuteczności dokonanego w takiej formie wystąpienia. Sąd uznał również, że organ administracyjny, jakim jest GODO, nie może skutecznie rozstrzygać o przynależności do Kościoła na podstawie przepisów państwowych, nie uwzględniając wewnętrznych przepisów Kościoła, gdyż godziłoby to w chronioną konstytucyjnie autonomię Kościoła katolickiego, a co za tym idzie, ingerowało w wolność religii i wyznania. Od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego skargę kasacyjną złożył GODO. Ostatecznie w wyniku owej skargi zapadły precedensowe wyroki, zmieniające dotychczasową linię orzecniczą NSA. Otóż Naczelny Sąd Administracyjny oddalił skargi kasacyjne GODO we wszystkich sześciu sprawach. W uzasadnieniu swojego stanowiska wskazał, że „GODO nie może oceniać, jakie jest wyznanie danej osoby. (...) Kościół ma zagwarantowane prawa w Konstytucji RP i Konkordacie ze Stolicą Apostolską. Konstytucja RP przewiduje, że Kościół może wewnętrznymi regulacjami określać zasady przynależności do niego”¹⁵.

Rozstrzygnięcie NSA z 2016 roku posiada w doktrynie prawniczej równie liczne grono zwolenników, co przeciwników. Przeciwnicy owego rozstrzygnięcia podnoszą liczne argumenty na potwierdzenie swojego stanowiska. Między innymi wskazują, iż związki wyznaniowe podlegają przepisom prawa powszechnego. W związku z powyższym wystąpienie z Kościoła katolickiego powinno być rozpatrywane na gruncie prawa powszechnego, ponieważ dotyczy wolności sumienia i wyznania oraz danych osobowych¹⁶. Podnoszą również, iż przyjęta nowa linia orzecnicza NSA podważa zasadę prymatu prawa powszechnego, opisaną we wszystkich unormowaniach stosunków Państwa i Kościoła, z Konkordatem włącznie. Wskazują również, że art. 53 ust. 2 Konstytucji RP gwarantuje każdemu obywatelowi wyłączne prawo decydowania o przynależności do dowolnego związku wyznaniowego.

¹⁵ K. Żączkiewicz-Zborska, *NSA: apostazja tylko według kościelnych procedur*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/nsa-apostazja-tylko-wedlug-koscielnych-procedur> (dostęp, 13.6.2016).

¹⁶ Sędzia M. Jaśkowska w uzasadnieniu wyroku NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1487/12.

OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH A WYSTĄPIENIE ZE ZWIĄZKU WYZNANIOWEGO NA PŁASZCZYŹNIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Podstawy do ochrony uprawnienia związków wyznaniowych do tworzenia własnego prawa wewnętrznego i do rządzenia się nim w swojej sferze wewnętrznej dostarczają, poza ustawodawstwem wewnętrznym, także niektóre wiążące Polskę akty prawa międzynarodowego¹⁷. Jednym z takich aktów jest Europejska Konwencja Praw Człowieka (EKPCz), a w szczególności jej art. 9 stanowiący, iż każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu wielokrotnie orzekał w kwestiach dotyczących wolności religijnych. Były to m.in. sprawy Hasan i Chaush v. Bułgaria; Fernández-Martínez v. Hiszpania czy Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraina. Ukształtowana linia orzecznicza wskazuje, że art. 9 EKPCz chroni autonomię wspólnot religijnych, funkcjonujących w danym państwie. Obejmuje ona także m.in. określenie doktryny danej grupy wyznaniowej oraz jej struktury organizacyjnej, ale również swobodę grupy wyznaniowej w zakresie decydowania o swoim składzie czy swobody podejmowania aktów dotyczących praw i statusu wiernych¹⁸.

Niezwykle istotnym aspektem autonomii Kościołów i związków wyznaniowych jest możliwość regulowania członkostwa w Kościele czy innym związku wyznaniowym. Organizacje wyznaniowe powinny określać warunki przyjmowania określonych osób do swojego grona¹⁹. Jak wskazał w jednym ze swych orzeczeń Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, „Trybunał regularnie podkreślał rolę Państwa jako neutralnego i bezstronnego organizatora praktykowania różnych religii, wyznań i przekonań, oraz wskazywał, iż rola ta ma charakter przewodni dla porządku publicznego, harmonii religijnej i tolerancji w demokratycznym społeczeństwie, zwłaszcza pomiędzy grupami będącymi do siebie w opo-

¹⁷ P. Borecki, *Autonomia Kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim*, „Przegląd Religioznawczy” 2011, nr 3 (241), s. 127.

¹⁸ Por. L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1-18*, t. I, Warszawa 2010, s. 582.

¹⁹ Por. również: tamże, s. 581-583.

zycji. Poszanowanie autonomii uznawanych przez Państwo związków wyznaniowych oznacza zwłaszcza, iż Państwo powinno zaakceptować prawo takich wspólnot do reagowania, zgodnie z ich własnymi zasadami i interesami, na wszelkie ruchy dysydenckie powstające w ich strukturach, które mogłyby stanowić zagrożenie dla ich spójności, wizerunku lub jedności. Nie jest zatem zadaniem organów władzy krajowej działanie w charakterze arbitra pomiędzy związkami wyznaniowymi a różnymi dysydenckimi frakcjami, które istnieją lub mogą powstać w ich łonie. Należy dalej przypomnieć, iż poza bardzo wyjątkowymi przypadkami prawo do wolności wyznania w rozumieniu *Konwencji* wyklucza wszelką swobodę decyzyjną po stronie Państwa, która pozwalałaby określać, które przekonania religijne lub środki wykorzystywane do wyrażania takich przekonań są legalne. Nadto zasada autonomii wyznaniowej uniemożliwia Państwu zobowiązanie wspólnoty wyznaniowej do dopuszczenia lub wykluczenia osoby lub powierzenia danej osobie konkretnego obowiązku religijnego²⁰.

Europejski Trybunał Praw Człowieka skłania się zatem w kierunku zachowania rozdzielenia regulacji prawnych i zachowania autonomii wszelkiego rodzaju związków wyznaniowych w zakresie przynależności ich członków. Oznacza to możliwość skutecznego wystąpienia z Kościoła wyłącznie przy zachowaniu procedur przewidzianych przez przepisy kościelne, o ile rozwiązania w nich przewidziane nie stanowią szczególnej uciążliwości odbiegającej od rozwiązań przyjętych w prawie świeckim.

WNIOSKI KOŃCOWE

Zgodnie z zasadą niezależności, organy państwowe nie mogą dokonywać wykładni prawa kościelnego, tym bardziej że rozwiązania prawne przyjęte przez prawo kościelne są zgoła odmienne od konstrukcji prawnych znanych prawu powszechnemu. Członkiem Kościoła katolickiego jest każda osoba ochrzczona i może nim zostać każda osoba fizyczna jeszcze nieochrzczona, niezależnie od wieku (kan. 864 KPK), poprzez przyjęcie sakramentu chrztu (kan. 849). Chrzest więc jest jedynym sposobem włączenia człowieka do tego Kościoła (kan. 849). Analizując fakt przystąpienia do Kościoła na gruncie prawa powszechnego, należy stwierdzić, iż przystąpienie powinno odbywać się poprzez złożenie oświadczenia woli. W ujęciu prawa kanonicznego natomiast chrzest nie jest oświadczeniem woli, lecz sakramentem. Tak więc przepisy prawa kościelnego nie dopuszczają uchylenia się od skutków sakramentu, który – oceniany przez pryzmat prawa świeckiego – mógłby być co najwyżej oświadczeniem woli, gdyż konstrukcja

²⁰ Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w wyroku z 12 czerwca 2014 r., 56030/07, w sprawie *Martinez v. Hiszpania*.

prawna sakramentu nie występuje w prawie świeckim. Nie można zatem stosować przepisów prawa świeckiego, by dokonać prawidłowej wykładni przepisów prawa kościelnego.

Gwarancję autonomii religii i związków wyznaniowych zapewnia najwyższy rangą akt prawny w kraju, jakim jest konstytucja. Nie pozwala ona ingerować w decyzje dotyczące przynależności do danej społeczności wyznaniowej. Kwestia przynależności do danej grupy wyznaniowej jest zatem sprawą osobistą każdego obywatela, stanowi niezbywalną wolność obywatelską, w związku z czym przynależność do danej grupy wyznaniowej nie może być przedmiotem orzekania sądów powszechnych czy organów państwowych.

Reasumując należy wskazać, że wystąpienie z Kościoła nie wymaga szczególnie uciążliwej formy prawnej. Jak stanowi Dekret Ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpień z Kościoła katolickiego oraz powrotu do wspólnoty, wystarczy jedna wizyta u proboszcza parafii i złożenie oświadczenia na piśmie. Forma ta nie jest bardziej uciążliwa niż formy niektórych czynności prawnych przewidziane w prawie powszechnym. Czynności, dla których wymagana jest forma aktu notarialnego również trzeba wykonać stawiając się przed notariuszem. Nie wystarczy samo przesłanie oświadczenia do kancelarii notarialnej. Prawo polskie przewiduje również czynności, które trzeba wykonać osobiście, gdyż nie jest dopuszczalne wykonanie ich przez pełnomocnika, należy do nich m.in. sporządzenie testamentu.

Jeśli zatem dla skuteczności czynności prawnej wystąpienia z Kościoła wymagana jest forma szczególna, mianowicie złożenie oświadczenia woli w formie pisemnej i jednorazowe stawiennictwo osobiste, formę tę należy uszanować. Nie można więc wywodzić skuteczności wystąpienia z Kościoła na podstawie art. 60 kc. Formę zastrzeżoną przez prawo kanoniczne należałoby traktować jako formę szczególną, zastrzeżoną dla skuteczności danej czynności prawnej, a zachowanie formy szczególnej nie stanowi w żaden sposób naruszenia wolności sumienia i wyznania, a tym bardziej nie narusza konstytucyjnej gwarancji wyłącznego prawa decydowania o przynależności do dowolnego związku wyznaniowego.

Bibliografia

- Akta Konferencji Episkopatu Polski* 27(2015), s. 101-104.
Barta P., Litwiński P., *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*. Warszawa 2015, Legalis.
Borecki P. *Autonomia Kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim* „Przełęcz Religioznawczy” 2011, nr 3 (241).
Garlicki L., *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1-18*, t. I, Warszawa 2010.

Informacja publiczna z dnia 26 września 2014 r. udzielona na wniosek Instytutu na rzecz Kultury Prawnej *Ordo Iuris*.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483.

Lewandowski B, *Ocena legalności działań GIODO w odniesieniu do danych osobowych zawartych w księgach parafialnych Kościoła Katolickiego*, <http://www.ordoiuris.pl/ocena-legalnosci-dzialan-giodo-w-odniesieniu-do-danych-osobowych-zawartych-w-ksiegach-parafialnych-kosciola-katolickiego,3479,analiza-prawna.html> [dostęp, 1.10.2016].

Martysz Cz., w: G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Postępowanie administracyjne ogólne*, Warszawa 2003.

Safjan M., *Granice autonomii informacyjnej*, w: *Ochrona danych osobowych* (red.: M. Wyrzykowski), Warszawa 1999.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, Dz.U. z 2015 r. poz. 2135.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., kodeks cywilny, Dz.U. z 2016 r. poz. 380.

Wyrok TK z 19.2.2002 r., U 3/01, OTK-A 2002, Nr 1, poz. 3.

Wyrok NSA z dnia 22 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 597/12.

Wyrok NSA z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 932/12.

Wyrok NSA z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt I OSK 1060/12.

Wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt I OSK 897/12.

Wyrok NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1487/12.

Wyrok NSA z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1828/12.

Wyrok NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 129/13.

Wyrok NSA z dnia 24 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1520/13.

Wyrok NSA z dnia 21 lutego 2014 r., sygn. akt I OSK 2056/12.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 2691/15.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 2585/15.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 1466/15.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 579/15.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 3179/15.

Wyrok NSA dnia z 9 lutego 2016 r. I OSK 1509/15.

Wyrok NSA z dnia 18 października 2013 r., sygn. akt I OSK 1487/12.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w wyroku z 12 czerwca 2014 r. 56030/07 w sprawie Martinez vs. Hiszpania.

Żaczkiewicz-Zborska K., *NSA: apostazja tylko według kościelnych procedur*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/nsa-apostazja-tylko-wedlug-koscielnych-procedur> [dostęp, 1.10.2016].

Streszczenie

W niniejszej publikacji podjęto próbę analizy zagadnienia, jakim jest skuteczność oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła katolickiego i jej wpływ na przetwarzanie danych osobowych przez proboszczów w księgach parafialnych.

Na przestrzeni ostatnich trzech lat zapadło wiele często sprzecznych ze sobą rozstrzygnięć Naczelnego Sądu Administracyjnego dotyczących przetwarzania przez proboszczów danych osobowych osób, które wyraziły wolę wystąpienia z Kościoła katolickiego. Jako, że liczba osób deklarujących wystąpienie z Kościoła i żądających nakazu sprostowania księgi parafialnej przez Generalnego Ochrony Inspektora Danych Osobowych w trybie administracyjnym z roku na rok rośnie, problematyka zasługuje na pochylenie się nad nią.

W związku z tym, że analizowane w niniejszym artykule zagadnienie regulowane jest po części przez prawo państwowe a po części przez prawo kościelne, kwestia rozgraniczenia obszaru oddziaływania obydwu praw i zakres w jakim prawo kanoniczne może funkcjonować w państwowym porządku prawnym budzi skrajne emocje i powoduje rozdźwięk stanowisk zarówno w doktrynie prawniczej jak i wśród sędziów orzekających.

Słowa kluczowe: *apostazja, wystąpienie z kościoła, dane osobowe, ochrona danych osobowych, oświadczenie woli*

Summary

Leaving the Catholic Church and the Personal Data Protection in the Light of the Civil Law

The paper is an analysis of one of the consequences of the formal apostasis from the Catholic Church, namely the proper way of keeping the personal data by the parish priests in the registers of the faithful.

In the recent years there have been numerous mutually excluding sentences passed by the Supreme Administrative Tribunal of Poland regarding the processing of the personal data of those who have left the Church. The problem seems to be a serious one as the number of the apostates who make a formal request to the Inspector General for the Protection of Personal Data asking to make corrections in the parish records is constantly growing.

The phenomenon examined in the paper transcends the Canon Law and the civil law. Hence, it is crucial to find the correct demarcation between the two in the reference to this legal problem. We must point out that the range of the influence

of the ecclesial norms in the state legal system is a widely discussed issue these days and it arouses a lot of emotions and discord in the jurisprudential ambience.

Keywords: *apostasy, leaving the Church, personal data, personal data protection, statement of the will*